

Shekspir asarlarida tragediyaning o'ri

Sohiba Eshnazarovna Rustamova

Dilnoza Xasanovna Ro'zimurodova

Husan Mardon o'g'li Otaqulov

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali

Annotatsiya: Dunyo adabiyotida qadim zamonlardan beri mavjud bo'lgan va juda katta tarixga ega janr-tragediya, uning kelib chiqishi va qanchalik uzoq tarixga ega ekanligini, davrlar osha rivojlanganligi, hozirgi zamon adabiyotida bu janrning o'ri haqida so'z yuritilishi bilan birgalikda, shu janrning ingliz yozuvchisi Uilyam Shekspir ijodida qanchalik ahamiyatga ega ekanligi haqida yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: tragediya, qahramonlik, qahramon, pyesa, fojia, pafos

The role of tragedy in Shakespeare's works

Sokhiba Eshnazarovna Rustamova

Dilnoza Khasanovna Rozimurodova

Husan Mardon o'glu Atakulov

Kattakorgan branch of Samarkand State University

Abstract: Tragedy, a genre that has existed in world literature since ancient times and has a long history, its origin and how long it has been, the development of times, the role of this genre in modern literature. It will be explained how important this genre is in the work of the English writer William Shakespeare.

Keywords: tragedy, heroism, hero, play, tragedy, pathos

Tragediya-bu qahramonning o'z kamchiliklari, odatda oddiy insoniy kamchiliklari-ochko'zlik, haddan tashqari shuhratparastlik yoki haddan tashqari sevgi, Sharaf yoki sadoqat kabi kamchiliklari tufayli tushiriladigan hikoya janri.

Bunday janrda asosan qahramon muvaffaqiyati, hurmati va baxti. Ammo uning halokatga olib keladigan fojiali kamchiliklari bor. Odatda hikoyaning syujeti buyuklikdan halokatgacha bo'lgan bosqichma-bosqich pasayishidan iborat bo'ladi.

Qahramonning barcha do'stlari va hamrohlaridan ajralib qolishi juda muhimdir. Oxir-oqibat biz qahramon uchun chuqur qayg'uga botamiz va bu Pafos deb ataladi. Ammo biz tushunish tuyg'usini ham his qilamiz-hikoya qahramoni pastga tushirgan oddiy kamchiliklardan ehtiyot bo'lishimizni ogohlantiradi. Ba'zida odamlar har qanday qayg'uli voqea uchun "Fojia" so'zini ishlatishadi. Misol qilib aytganda biz

to'fon yoki avtohalokatni "fojiali" deb atashimiz mumkin. Ammo bu so'z adabiyotda undan ko'ra aniqroq ma'noga ega.

Fojialar. G'arb an'alarida eng qadimgi janri bo'lishi mumkin. Bunga misol tariqasida qadimgi yunon mifologiyasidan keng foydalanilgan Sofoklning "Shoh Edib" asaridir. Nima uchun odamlar fojialarni tarixdan shunchalik sevishganini hech kim bilmaydi. Hayotimiz davomida biz salbiy his-tuyg'ularni to'playmiz.

Yaxshi fojia bu salbiy his-tuyg'ulardan xalos bo'lishning samarali va xavfsiz usuli bu fikrlar qadimgi yunon faylasuflarining fikri sanaladi.

Shekspir yaxshi tragediya ning ashaddiy muxlisi bo'lgan va uning eng yaxshi pyesalari uning mashhur tragediyalaridir. "Makbet" asarida Shotlandiyalik zodagon jangchi haqida hikoya qiladi, uning xotini uni qirolga xiyonat qilishga va uni o'ldirishga ishontiradi. Asar davomida Makbet asta-sekin o'zining barcha do'stlari va tarafdorlaridan ajralib, o'zining va xotining ambitsiyalariga ko'proq qam bo'lib qoladi. Oxir-oqibat, u bir paytlar yonma-yon jang qilgan odamlar tomonidan yo'q qilinadi.

Uyg'onish davrining kelishi bilan tasviriy san'at hayotning qayg'uli tomonlarini ifodalash uchun tobora ko'proq paydo bo'ladi va fojia so'zi yana tilga kiradi. Yelizaveta davridagi mashhur teatrning uzoq boshlanishi, xuddi yunon teatri singari, diniy marosimlarda, nasroniylik dinidagi ikkita eng katta voqea-Rodjestvo va Pasxa liturgiyasi dramasi bo'lgan. Ilk cherkovda xorchilarning ikki guruhi va yakka ovoz o'rtasidagi almashinuvlar, xuddi yunon tragediyasining rivojlanishida bo'lgani kabi, dialog g'oyasini vujudga kelishiga olib keladi.

Shekspir o'zining fojiali bosqichida uzoq vaqt keldi, olti yoki yeti yil davomida uning beshta eng katta tragediyasi-"Gamlet"(1599-1601), "Otello"(taxminan 1603-1604), "King Lir"(taxminan 1605), "Makbet"(taxminan 1606-1607) va "Entoni va Kleopatra"(taxminan 1605-1607) asarlari yaratiladi.

Bu o'sha yillarda yozilgan yagona pyesalar emas edi. Ammo fojialarning kontsentratsiyasi bu davrni komediyalar va tarixiy spektakllardan oldingi va kiyingi romantik deb ataladigan davrdan ajratish uchun yetarli bo'la oldi desak mubolag'a bo'lmaydi. Garchi fojeali davrni tarjimai holi, ijtimoiy tarixi yoki hozirgi sahna modasi nuqtai nazaridan hisoblab bo'lmasa-da, bularning barchasi sabab sifatida ko'rsatilgan holatda ham, ba'zi savollarga hech bo'lmaganda taxminiy javob berishi mumkin:

Shekspirning asosiy fojiasi mavzusi va usuli nima:

Ularning klassik, o'rta asrlar va Uyg'onish davri an'analari bilan qanday bog'liqligi bor?

Bu savollarga javob berishga urinayotganda, ushbu shartni yodda tutish kerak, ya'ni u bu an'analarda qanchalik ongli ravishda ishlanganligi, o'z pyesalarini dastlabki modellarda ongli ravishda shakllantirganini, yunon va rim mavzularini o'z maqsadiga moslashtirganini yoki o'z amrlariga amal qilganligini.

Adibning fojialaridan shuni bilishimiz mumkinki, 1642-yildagi Angliyadagi teatrlarning yopilishiga qadar fojia sifatida barqaror bo'lgan bo'lsa va yunon va Shekspir fojialari standart sifatida qabul qilinsa, vaqt o'tgan sari tobora yomonlashgan deyishimiz mumkin.

Shunisi e'tiborga loyiqliki, Shekspir ijodi bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Aftidan, u bizning fikrlarimizni oldindan bilish qobiliyatiga ega edi, ayniqsa inqiroz davomida.

O'zbek san'at ustalari tomonidan ham adibning asarlari ko'p yillar davomida teatrimiz sahnalarida namoyish etildi.

Bunga sabab, Shekspirning pyesalari kundalik hayotning axloqiy sifatlarini zo'r mahurat bilan talqin etilganligida.

His-tuyg'ularni boshdan kechirish shifokorga diqqatni o'z ishiga qaratish imkonini beradi va muayyan kontekstda o'z javoblarini boshqarishda foydalanishi mumkin.

Shekspir barcha yozuvchilar singari, mavjud hikoyalarini qayta aytib berdi va ularga yangi hayot berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kutubxonachi. UZ.
2. "Hamlet" G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va San'at nashriyoti M. Shayxzoda tarjimasini 1983yil.
3. Sofokl "Shoh Edip" G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va San'at nashriyoti A. Muxtor tarjimasini 1979yil.
4. My. Kitob. Uz.
5. Sulaymonova F, Shekspir O'zbekistonda, 1971yil.
6. Qayumov O. Uilyam Shekspir 1964yil.
7. Jahon adabiyoti "Musiqqa" nashriyoti, 2006yil.
8. Izoh. Uz.